

Holstein mı? Simental mi?

Dünyada çok sayıda sığır ırkı mevcuttur. Ülkemizde süt sığırı yetiştiriciliğinde Siyah alaca (Holstein) tercih edilegelmiştir. Ancak son yıllarda üreticiler kombine verimli olarak tanınan Simental ırkına da yoğun ilgi göstermeye başlamışlardır. Siyah alacadan, Simental'e kayan tercihin muhtemel nedenleri ile üreticilerin ırk tercihinde nelere dikkat etmeleri gerektiği başta olmak üzere konuyla ilgili birçok soruyu Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Zootečni Bölümü Öğretim Üyesi Prof.Dr.Numan AKMAN'a yönelttik.

İrk nedir? Türkiye'ye yabancı ırkların getirilişi nasıl oldu?

Öncelikle hayvancılıkta 'tür' terimini, ardından da ırk kelimesini tanımlamak belki konuya uygun bir giriş sağlar. Hayvanlar aleminde tür: "kalıtsal yapıya bağlı olarak bir takım ortak özelliklere sahip olan, doğal koşullarda birbirleriyle çiftleşebilen ve bu çiftleşmeden de döl verme ve dölleme yeteneğinde yavrular verebilen canlı grubu" olarak tanımlanır.

Bir tür içinde birbirlerine daha çok benzeyen hayvan grupları da yer alır. Aynı tür içinde en az bir özellik bakımından birbirlerine benzeyen ve benzer oldukları bu ayırıcı özelliğin aynı şekilde dölllerinde de görüldüğü hayvan grupları ırk olarak tanımlanır. Örneğin sığır türü içerisinde üç yüzden fazlası tanımlanmış bine yakın ırk olduğu ifade edilmektedir.

İnsanların daha iyi beslenme talepleri, üreticilerin daha fazla kazanç sağlama istekleri nüfusun hızla artması, yem üretim kaynaklarının sınırlı olması, aynı sürü içerisinde bile verim seviyesi bakımından farklı bireylerin olması vb. hususlar daha yüksek verimli hayvanlar elde etme isteğinin temel nedenleri arasında sayılabilir. Türkiye’de, Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren çeşitli verimleri artırma çabası içerisinde olmuştur. Öyle ki 1920 yılında kurulan TBMM 1926 yılında Hayvan Islahı (Islah-ı Hayvanat) yasasını kabul etmiştir. Yine Cumhuriyetin ilk yıllarında, 1925’te, Avusturya’dan Türkiye’ye, Karacabey TİM’e, Esmer ırk ve Simental’in bir başka formu olan Bonihad ithal edilmiştir. Bonihad ırkının bir etkisi görülmemiş, ama daha sonraki yıllarda da çeşitli aralıklarla Esmer ırktan az sayıda inek ve boğa ithalatı sürdürülmüştür. Türkiye o yıllardan itibaren uzun süre Esmer ırktan başkasına gerek olup olmadığını da tartışmıştır. Ama 1958 yılında ABD’den Siyah alaca ve Jersey gibi sütçüler ile iki etçi ırk, Abeerden Angus ve Hereford ithal edilmiştir. Bugün gündemde olan Simental ırkının ithalatı ise 1970 yılında yapıldı. Ayrıca sığır ve ürünleri uluslararası ticarete önemli bir yer tutmaktadır. Yani günümüz dünyasında sadece ihtiyacınızı belirleyip sığır almaya çalışmıyorsunuz. Başka ülkeler de size sığır satmak için yoğun çaba harcıyorlar.

Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Zootekni Bölümü öğretim üyesi Prof. Dr. Numan AKMAN

BÜTÜN MESELE GENOTİP VE ÇEVREYİ DENK GETİRMEK

İrk seçiminde neler önemlidir? Ülkemizde en çok hangi ırktan sığır var?

Ülkemizde sütçü ırk olarak en fazla Siyah alaca yetiştiriliyor. ABD dünyanın büyük süt üreticilerinden biri ve süt ineklerinin tamamına yakını Siyah alaca. Siyah alaca başta olmak üzere ırklar için şu iyi, bu kötü demek pek doğru değil. Önemli olan hangi ırkı hangi koşullarda ve ne amaçla yetiştirdiğiniz. Öncelikle o ırkı yetiştirilenlerin kazanç sağlaması. Siz Söke Ovası'nda süt sığırıcılığı yapacağım diyorsanız bunu süt verimi görece düşük olan bir ırkla yapmazsınız. Ama Iğdır'da süt sığırıcılığı yapacağım bunu da Siyah alacayla yapacağım diyorsanız, özel bir pazarınız yoksa, hata yapma ihtimaliniz oldukça artar. Bütün mesele işletmenin fiziksel çevresi ve imkanları ile ekonomi ve ırkı, daha geniş anlamıyla genotipi ve çevreyi birbirine denk getirmektir.

Türkiye için uygun sığır ırkı arayışına girdiğinizde, öncelikle Türkiye'nin fiziki coğrafyası, iklimi, bölgelerin gelişmişlik düzeyi vb. unsurlar akla gelmelidir. Türkiye çok farklı koşulları olan yöreleri barındıran büyük bir ülkedir. Böyle bir ülkede sığır yetiştiriciliğini bir veya birkaç ırka dayalı olarak yürütmeye çalışmak doğru bir yaklaşım değildir. Gerçekten de hemen her il hatta her ilçenin koşulları birbirinden oldukça farklıdır. Ankara ilini bile düşünseniz, Çubuk ilçesi ile Kızılcahamam ilçesinin veya bunlarla Polatlı'nın aynı koşullara sahip olduklarını söyleyemezsiniz. Kısaca Kızılcahamam için doğru olan üretim biçiminin Çubuk için de mutlaka doğru olacağını ileri sürmek hatalıdır. Türkiye bu gerçeğin farkında olarak, öncelikle mevcut koşulları değerlendirip, üretim sistemlerini tanımlamak ve ardından da her üretim sistemine özgü genotipler bulup bunları geliştirmek durumundadır.

ÇEVRE VE BESLENME İSTEKLERİ FAZLA OLAN IRKLARI YETİŞTİRMEK BAŞTAN KAYBETMEKTİR

Bu aşamada yerli ırkların bugünkü özelliklerini yaşadıkları coğrafyada kazandıkları ve varlıklarını sürdürdükleri akılda tutulmalıdır. Yerli ırklar için bile yeterli olmayan koşullar değiştirilmeden, çevre ve beslenme istekleri oldukça fazla olan kültür ırklarının yetiştiriciliğine başlamak baştan kaybetmek anlamına gelir. Türkiye'de buna benzer durumlar yaşanmıştır. Ülkemizin birçok

bölgesinin ortak özelliği: meraların zayıf, hayvanlar için yapacağınız bitkisel üretimin yetersiz, süt fiyatının düşük olmasıdır. Bu koşullarda sadece yetiştirilecek türün değil ırkın da uygun seçilmesi beklenir. Yoksa dayatılan ırkı getirip ona uygun koşullar sağlamaya çalışmak çoğu kez olumlu sonuç vermez. Örneğin yukarıda tanımlanan koşulların geçerliliğini koruduğu yörelerde sığır yetiştirilecek ise bunların görece küçük cüsseli, dayanıklı, süt verimi çok yüksek olmasa da yılda bir buzağı veren ve var olan merayı değerlendirebilen genotipler olması uygun olur.

Hayvancılıkta üretim sistemi denildiğinde ne anlamamız gerekiyor, anlatabilir misiniz?

Ülkemizin coğrafyası sığır yetiştiriciliğine uygun mu?

Bir üretim alanında, yani bir işletme ya da bölgede, öngörülen hayvansal ürünün üretimine etkili olduğu bilinen bağımsız değerışkenler bütününün oluşturduğu yapı “hayvansal üretim sistemi” olarak tanımlanabilir. Öncelikle bu tanımın başta iklim, sulama, fiziki çevre, işletme yöneticisinin veya sahibinin sahip olduğu bilgi, sermaye imkanları, fiyat, pazar koşulları gibi unsurları içeren ekonomi ile verimin elde edildiği hayvanı kapsadığı bilinmelidir. Böylece hayvansal üretimin bir sistem içerisinde gerçekleştirildiği kabul etmek ve sistemin unsurları değerlendirilmeden genotipe karar verilemeyeceğini anlamak daha kolay hale gelir. Bütün bunlar birbirine denk gelirse karlı bir üretimden söz edilebilir. Bir başka ifadeyle, hayvancılığı üretimin sisteminin ana unsurlarının birbirine uyumunu sağlayacak şekilde yapmak gerekir. Yoksa yeterli kaba ve kesif yemi olmayan üreticiye dünyanın en yüksek süt veren sürülerinden inekler getirseniz ne olur. Önce verim düşer sonra da hayvanlar elden çıkarılır. Türkiye’de bu olumsuzluklar yaşanmıştır. Umarım gelecek yıllarda tekrarlanmaz.

Siyah alaca (Holstein): Kökeni Hollanda'nın Frizya bölgesidir. Holsteinler, sütçü kültür ırkı sığırların iri yapılları arasındadır. Renk, siyah-beyazdır. Tam bir sütçü kapasiteye sahiptir. Beden önden arkaya doğru yavaş yavaş genişlik ve derinlik kazanır. Baş, asil ve zarif, deri ince ve yumuşaktır. Tüyler kısa ve parlaktır. Sırt, bel ve sağrı düzgün bir hat şeklindedir. Laktasyon süt verimi uygun koşullarda ortalama 7.000-8.000 kilogram civarındadır. Bakım ve beslenme şartları iyileştirilerek daha yüksek süt verim elde edilebilir. Siyah-alaca buzağılarda doğum ağırlığı 40 kilogram civarında, canlı ağırlık ergin dişilerde 550-600 kilogram, erkeklerde ise 900-1.000 kilogram arasındadır. Besi kabiliyeti yönünden de tatmin edicidir. Beside günlük canlı ağırlık artışı 1250-1350 gram civarında olabilir.

Simental: Anavatanı İsviçre'dir. Kombine verimli bir ırktır. Hakim renk kompozisyonu sarı-beyaz alacadır. Başta genelde beyazlık bulunur. Vücut yapısı dayanıklı olması nedeni ile ülkemiz iklim ve arazi şartlarına çabuk adapte olmuştur. Bu özelliği ve kombine verimliliği ile son zamanlarda sığır yetiştiricileri tarafından tercih edilen bir ırktır. Laktasyon süt verimi koşullar iyi ise 5000-6000 kilogram civarındadır. Buzağılarda doğum ağırlığı 40-45 kilogram, ergin dişilerde canlı ağırlık 600-650 kilogram, erkeklerde ise 900-1.100 kilogram civarındadır. Beside günlük 1.300-1.400 gram canlı ağırlık kazanabilirler.

HAYVANSAL ÜRETİMDE SADECE IRK ÜZERİNDEN GİDİLEMEZ

Hayvansal üretimde diğer unsurları göz ardı edip sadece ırk üzerinden gittiğinizde şöyle bir varsayımınız var demektir. Bu ırkı şuraya koyarsan şöyle olur, burada yetiştirirsen olmaz. Böyle bir kabul pek doğru değil. Örneğin ABD'den getirdiğiniz Siyah alacayı yıllık ortalama süt verimi 8 ton olan sürülerden seçmiş olabilirsiniz. Ama Türkiye'de pek çok çevrede bunlardan yılda 5 ton bile süt alamayabilirsiniz. Çünkü buradaki işletmenin koşulları ithal ettiğiniz ya da satın aldığınız genotipin kendi performansını göstermesine yetecek kadar yüksek değildir. Bu durumda söz konusu hayvanlara uygun koşullar hazırlanmaya çaba harcanabilir. Bu sefer de süt fiyatı ve sağlanacak toplam gelirin bu seviyede harcama yapmaya izin verip vermediğine bakmak gerekir. Kısaca illa şu ya da bu ırkı yetiştirmemiz gerekir gibi keskin sınırlar koymaya çalışmak pek anlamlı değildir. Benzer bir durum Türkiye'nin kırmızı et ihtiyacı tartışıldığında koyun mu sığır mı? sorusu için de geçerlidir. Türkiye'de eti etçi ırklardan üretelim, et üretimini artırmak için koyun sayısını artıralım vb. söylemler sıklıkla duyulur. Ama Türkiye meralarının etçi sığır ırkı yetiştiriciliğine uygun olup olmadığı veya entansif koşullarda etçi ırk sığır yetiştiriciliği karlı olur mu sorusu pek sorulmaz. Aynı şekilde koyuna önem verelim koyun sayısını artıralım denir. Ama bunun ne yapılabilme koşulları ne de üretime olası katkısı üzerinde kafa yorulmaz. Örneğin koyun sayısındaki her bir milyonluk sayısal artışın 80 milyonluk Türkiye'de kişi başına yıllık karkas üretimini ancak 100 gram kadar artırabilir. Bu değer için yaklaşık 1 kilogram olduğu da dikkate alınmaz. Bu değerlerden koyundan ve/veya keçiden sağlanacak üretimi küçümseyecek bir sonuç çıkarılmamalıdır. Özellikle kırmızı et söz konusu olduğunda Türkiye'nin hiçbir kaynağından vazgeçme lüksü yoktur. Türkiye bütün kaynaklarını geliştirmek ve en efektif bir biçimde değerlendirmek zorundadır.

SİMENTALIN DÜVELERİ YÜKSEK FİYATA SATILYOR

Peki Siyah alaca mı Simental mi diye sorsam neler söylemek istersiniz?

Süt üretiyorsanız ve entansif nitelikli sığır besisi yapıyorsanız, entansif besiden kastettiğim genç erkek sığırları alıp nitelikli kesif ve karma yemlerle besleyip kısa sürede kesime sevk etmektir, Siyah alaca kötü sonuç veren bir ırk değildir. Pek çok yerde besiye alınan Siyah alaca genç

erkeklerinin besi performansı Simental'e yakındır. Örneğin Aydın'da yürütülen bir besi denemesinde Siyah alacala ve Simental'de günlük canlı ağırlık artışı sırasıyla 1.57 ve 1.62 kilogram, karkas ağırlığı 304 ve 309 kilogram, yem değerlendirme sayıları da 6.15 ve 6.21 bulunmuştur. Peki neden Simental daha iyi gibi bir algı var? Ya da 1970'li yıllarda bazı çevrelerde Türkiye sığırcılığına katkısı olmaz denen Simental şimdi neden gündemde? Daha önce de söylediğim gibi şurada Simental burada Siyah alaca orada Jersey daha iyi gibi bir toptancılık anlamı değildir. Birçok çalışmada elde edilen sonuçlar yukarıdakine benzer. Ama Simental ırkında karkas kalitesi görece daha iyidir. Ayrıca birçok durumda gelişme hızı daha yüksektir. Bu da besi için satın alınan hayvanların fiyatına yansıyor. Yani besici besiyeye alacağı hayvanların hepsine aynı fiyatı vermez.

Etçi ırkların erkeklerinin besi performansı daha yüksektir. Ama etçi ırktan besiyeye alınacak bir erkek dananın ya da tosunun Türkiye'deki üretim maliyeti, dolayısıyla besiciye geliş fiyatı yüksektir. Bu da besicinin gelirini düşürür. Türkiye'de son zamanlarda ithal etçilerle çalışan besicilerin sızlanmalarında bu hususun da payı vardır.

Simental aslında moda oldu diyebiliriz. Ama bunu hak edecek bazı ırk özellikleri de yok değildir. Örneğin sütündeki yağ oranı fazla, inekleri daha uzun ömürlü, sürüden çıkarılan yani ayıklanan ineklerinin sağladığı gelir daha yüksektir. Süt verimi görece düşük ama buzağısı daha yüksek fiyatlara satılabilir. Türkiye'de süt üreticileri bıçak sırtında yaşamaktadır. Buzağı değer kaybettiğinde çok zorda kalırlar. Örneğin 1 kilogram sütte 1 birim para kar eden bir üretici Simental buzağını 5000 birim para fazlaya sattığında ineği sanki 5 ton fazla süt vermiş gibi

kazancı olur. Bir başka ifadeyle yukarıdaki koşullarda Simental ırkı bir inekten bir buzağı ve 4 ton süt satıldığında sağlanacak kazanç, Siyah alaca ırkından 8 ton süt ve bir buzağı satıldığında sağlanandan 1000 birim para daha fazladır. Kaldı ki sütte yağ oranı yüksek olan Simental sütüne, özellikle çiğ süt pazarlayanlar daha yüksek fiyat verebilmektedirler. Özetle her genotipin kendine özgü üstünlükleri vardır. Önemli olan işletmelere, onları kârlı kılacak genotiplerle çalışma imkanı sağlamak ve yol gösterici olmaktır. Bunun için de her şeyden önce duyumlara değil bilgiye ihtiyaç vardır.

YEMİN UCUZ OLDUĞU YERLERDE YÜKSEK VERİMLİ IRKLAR TERCİH EDİLEBİLİR

Doğru bir et ve süt üretimi için tavsiyelerinizi alabilir miyiz?

Asıl yapılması gereken çok kısa vadede üretim sistemlerinin tanımlanması ve belirlenen üretim sistemlerinde hangi genotiplerin yetiştirilmesi gerektiğinin belirlenmesidir. Bu yapıldığında Türkiye’de her verim seviyesinden saf ırklar ve melez genotipleri yetiştirebilecek koşullar olduğu anlaşılacaktır. Örneğin bitkisel üretimin, yani kaba yem üretiminin kolay ve düşük maliyetli olduğu bir bölgede, süt pazarlama sorunu da yoksa, yüksek verimli ırklarla süt sığırcılığı yaparsanız zarar etme riskiniz düşük olur. Bu tip işletmelerde buzağuların fiyatını yükseltmek istediğinizde de etçi ırktan ya da Simental ırkından sperma kullanarak melez buzağular elde edebilirsiniz. Bunları görece daha yüksek fiyatla satar ya da işletmenizde besiye alarak işletme kazancını artırabilirsiniz. Böylece etçi ırk yetiştirmeden de etçi ırkların beside sağlayacağı avantajlardan yararlanmış olursunuz. Bu arada Simental’in dünyada yaygın kullanılan ve bilinen iyi bir etçi baba olduğunu da söylemek gerekir.

SİYAH ALACANIN ENTANSİF SİSTEM SÜT ÜRETİMİNDE RAKİBİ YOK

Bitkisel üretimin sınırlı bir şekilde yapıldığı yem fiyatlarının görece yüksek, sütün çiğ ya da işlenip yüksek fiyata satılabildiği yörelerde Simental tercih edilebilir. Tabi yerli ırkların ve kültür ırkı melezlerinin yetiştirilebileceği bölgeler de vardır. Bütün mesele üreticiye geçimini sağlayacak ve refah düzeyini artıracak kazanç sağlamaktır. Dünyada entansif sistemde süt üretimi söz konusu olduğunda Siyah alacanın rakibi yoktur denilebilir. Ama düşük ve orta verim seviyesinde süt

retimine imkan veren coğrafyalarda pek çok ırk ve tipten yararlanılabilir. Örneğin yılın büyük bölümünü merada geçirebilen ve yem masrafı neredeyse yok sayılabilecek bir ineğin buzağısı veya sütünden daha düşük maliyetli bir üretim olup olmadığı tartışılabılır. Geçmişte Doğu Anadolu başta olmak üzere birçok bölgede böyle bir sistem söz konusu iken, bunu ıslah etmek yerine Türkiye'de entansif koşullarda üretimi nceledik. Bir başka ifadeyle hayvanın ucuz yeme gitmesi yerine pahalı yemi pahalı ahırlarda tuttuğumuz hayvanların önüne taşımayı tercih ettik. Böylece en basitinden uzun yıllar Türkiye'nin en fazla sığır bulunduran ili olan Erzurum bu unvanını Konya'ya kaptırmiş oldu.

ABD'de süt üretimi entansif koşullarda yapılırken, Yeni Zelanda ve Avustralya'da mera ağırlıklı gerçekleştirilir. Ama etçi ırklar için durum farklıdır. ABD'de yaklaşık 32 milyon baş etçi inek var. Bunlar büyük ya da küçük sürüler halinde bütün coğrafyada neredeyse yıl boyu otlatılır. Daha sonra erkek hayvanlar toplanıp büyük işletmelerde besiye alınır. Bir kısmı da Türkiye dahil, başka ülkelere satılır. Kısaca ülkenin otu başka ülkelere et olarak ihraç edilir. Aslında Türkiye'nin yapması gereken de budur: Ülkenin mümkün olan her metrekaresinde hayvan bulundurmak, o hayvanların ve meranın kalitesini yükseltmek. Ihra edemeyecekseniz süt verimini fazla zorlamadan, inek sayısını artırmaya çalışıp ülkenin sığır eti üretimini dahilden karşılamak ve hem et hem de süt üretiminde ihracatçı olmayı hedeflemek gerekir.

Siyah alaca (Holstein):

Kökeni Hollanda'nın Frizya bölgesidir. Holsteinler, sütçü kültür ırkı sığırların iri yapıları arasındadır. Renk, siyah-beyazdır. Tam bir sütçü kapasiteye sahiptir. Beden nden arkaya doğru yavaş yavaş genişlik ve derinlik kazanır. Baş, asil ve zarif, deri ince ve yumuşaktır. Tüyler kısa ve parlaktır. Sırt, bel ve sağrı düzgün bir hat şeklinedir.

Laktasyon süt verimi uygun koşullarda ortalama 7.000-8.000 kilogram civarındadır. Bakım ve beslenme şartları iyileştirilerek daha yüksek süt verim elde edilebilir. Siyah-alaca buzağılarda doğum ağırlığı 40 kilogram civarında, canlı ağırlık ergin dişilerde 550-600 kilogram, erkeklerde ise 900-1.000 kilogram arasındadır. Besi kabiliyeti yönünden de tatmin edicidir. Beside günlük canlı

ağırlık artışı 1250-1350 gram civarında olabilir.

Simental:

Anavatanı İsviçre'dir. Kombine verimli bir ırktır. Hakim renk kompozisyonu sarı-beyaz alacaktır. Başta genelde beyazlık bulunur. Vücut yapısı dayanıklı olması nedeni ile ülkemiz iklim ve arazi şartlarına çabuk adapte olmuştur. Bu özelliği ve kombine verimliliği ile son zamanlarda sığır yetiştiricileri tarafından tercih edilen bir ırktır. Laktasyon süt verimi koşullar iyi ise 5000-6000 kilogram civarındadır. Buzağılarda doğum ağırlığı 40-45 kilogram, ergin dişilerde canlı ağırlık 600-650 kilogram, erkeklerde ise 900-1.100 kilogram civarındadır. Beside günlük 1.300-1.400 gram canlı ağırlık kazanabilirler.

Kaynak:

Tarım ve Orman Bakanlığı - Canan YALÇIN SEVER

Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Zootekni Bölümü öğretim üyesi Prof. Dr. Numan AKMAN tarafından yapılan röportajın raporlanmış halidir.